
Razvoj podeželja: O poselitvi kot ključnem dejavniku načrtnega razvoja

Author(s): Pavle MIHEVC

Source: *Urbani Izziv*, No. 11 (april 1990), pp. 18-24

Published by: Urbanistični inštitut Republike Slovenije

Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/44179897>

Accessed: 27-08-2018 10:26 UTC

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <https://about.jstor.org/terms>

This article is licensed under a Attribution 4.0 International (CC BY 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

JSTOR

Urbanistični inštitut Republike Slovenije is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Urbani Izziv*

Pavle MIHEVC

Razvoj podeželja

O poselitvi kot ključnem dejavniku načrtnega razvoja

Pogled na naš povojni gospodarski razvoj, ki je bil zasnovan na za tisti čas sprejemljivi konceptiji obnove po poti hitre industrializacije, nam ob spoznanjih, ki jih prinaša naš čas, vsiljuje nove predstave o možnih smereh nadaljnjega poselitvenega razvoja slovenskega podeželja.

Sestavek želi prispevati k razumevanju spoznanja, da sta naše podeželje in vas kot najbolj vidno izražena prisotnost človeka v tem prostoru še živa in nam vsem potrebna sestavina skladnega družbenega razvoja z mnogimi razvojnimi možnostmi. Kot okvir dela zato izpostavljamo misel, da predstavlja obstoj in nadaljnji razvoj naše vasi pogoj za harmonični (družbeni, prostorski, socialni in kulturni) razvoj Slovenije. Poglobljeno branje zadevne literature nas prepriča, da v Sloveniji razen sektorskih strategij še nimamo izdelane strategije (kot koncepta) razvoja ruralnih območij z vso potrebno vsebino. To pa pomeni, da še nimamo jasnih predstav o vlogi našega podeželja v prihodnje in še ne vemo, kakšne so njegove razvojne možnosti in omejitve. Razmišljanja o vlogi podeželja v razvitem svetu izhajajo iz ekoloških spoznanj in slonijo na poznavanju možnosti za pridobivanje hrane, na sodobnem razvoju komunikacijskih (in transportnih) sistemov, sodobni tehnologiji obdelave zemlje, na novih, sodobnejših bivalnih (življenjskih) navadah in željah ljudi, na poznavanju naravnih in ustvarjenih virov itd.

Ne nazadnje nas močan padec deleža kmečkega prebivalstva in zanimiv preobrat v 70. letih v rasti števila ruralnega prebivalstva še posebno v razvitem svetu* opozarjata na pričakovane poselitvene in celovite razvojne smeri, drugačne od današnjih. Zato je skrajni čas, da

postanemo pozornejši tudi na izvenmestni (ruralni) prostor Slovenije in tudi tega zavestno načrtujemo kot specifično sestavino celotnega prostora, vendar na način, usklajen med sektorji**. Za naše nadaljnje strokovno planersko in načrtovalsko delo in ne nazadnje za konkretno vsakodnevno izboljševanje pogojev dela in bivanja v tem prostoru si bomo tudi v Sloveniji morali jasno odgovoriti na vprašanje, kakšen razvoj na podeželju pričakujemo. Kakšno vas zato potrebujemo in kako bomo dosegli postavljene cilje? Odgovoriti si bomo morali tudi na vprašanja, ali bomo obsežna izpraznjena območja prepustili sama sebi, kaj za naš prostor pomeni pričakovana urbano-ruralna dekoncentracija na preobsežnih obmestnih in predvsem ravninskih območjih Slovenije in kako bomo razvijali obsežna območja postopnega praznjenja blizu tretjine našega prostora.

Spoznane spremembe, npr. nove družbenoekonomske osnove naselij, nova tehnologija, nove vrednote in zato drugačen način življenja, nam vsiljujejo razmišljanja o nujnosti usmerjanja takega prostorskega vzorca poselitve, ki bo vključeval izročilo in ga dopolnjeval z novimi oblikami in funkcijami.

Premalo dorečene so zato tudi v SDPSR Sloveniji (1, str.38) zapisane opredelitve. Zapisano je le, da je potrebna družbena skrb za odpravljanje razvojnih problemov manj razvitih območij, skrb za 87-odstotno pokritje potreb po hrani in bilančno pokritje potreb po hrani proti koncu tisočletja. In zato, predpostavljamo, bo potrebna prisotnost človeka na zemlji, ki bo njen skrbnik. Ohranjanju in razvoju vseh naselij bo zato potrebno posvetiti več skrbi. Še manj dorečena in z gledišča

celovitega prostorskega razvoja pomanjkljiva je naslednja zapisana opredelitev: "Občine bodo z usmerjenjem stanovanjske in komunalne izgradnje selektivno razvijale izbrana naselja kot pomembnejša lokalna središča. Novogradnje bodo usmerjene predvsem v tista med njimi, kjer je mogoče z najmanjšimi investicijami doseči največji učinek ..."

Taka razmišljanja bomo morali v prihodnje dopolniti in nadgraditi pa tudi konkretizirati z ukrepi in jasno politiko, ki bo ob sprejetem konceptu policentričnega razvoja omogočila pripravo jasnega koncepta o razvoju podeželja. Koncept policentričnega razvoja, kot ga običajno sprejema praksa (planske opredelitve v DP občin in republike), v veliki meri pušča razvoj podeželja ob strani.

Planskim opredelitvam, zapisanim v Srednjeročnem družbenem planu SR Slovenije (6, str. 39), so podobna mnoga besedila družbenih planov občin in neznan ostaja odgovor na vprašanje, kako bomo razvijali naselja in območja izven tistih, kjer ne bo mogoče "doseči največjega učinka z najmanjšimi investicijami". Brez odgovora ostajamo tudi glede razvojnih usmeritev območij, v katerih bi morali infrastrukturo šele graditi ali celo samo vzdrževati, npr. samo zimska služba v hribovitih, redko poseljenih območjih.

Mnogi ljudje v odročnih območjih so zadovoljni z doseženo življenjsko ravni. Vendar to velja predvsem za starejšo generacijo, mlajši se ozirajo po dolini po "urbanem načinu življenja", po vrednotah, ki jim jih ponuja urbano okolje, po osemurnem delavniku in po socialno ekonomski varnosti, ki jim jih današnji položaj kmeta ne zagotavlja.

Zdi se, da opozorilo I. Cifriča (1) za Hrvatsko zgovorno odpira vrsto vprašanj tudi nam v Sloveniji, ko se sprašujemo ali je podeželje in vas kot naselje izgubilo svoj smisel obstoja? In vprašujemo se, ali bomo prepustili celovit razvoj manjših naselij nekontroliranim nihanjem? Ta se

namreč kažejo v praznjenju mejnih in hribovitih območij in neusmerjevani spontani širitvi obsežnih ravninskih obmestnih območij. Rezultati posameznih študij nas namreč dokumentirano opozarjajo na postopno širjenje samo pribl. 200 lokalnih središč z zaledjem. Na vprašanje, kaj bo s trendom praznjenja številnih majhnih naselij, še nismo našli pravega odgovora.

Poznavanje razvojnih možnosti podeželja zato zadeva tako socialno-ekonomske (npr. zaposlitev vseh vrst) kot prostorske razsežnosti (npr. prostorski razvoj naselja, razpoložljivo kmetijsko zemljo in druge vire za razvoj posameznih dejavnosti, kot so gozdarstvo, turizem itd.) in poznavanje splošnih kulturnih značilnosti in potreb človeka, ki tam živi. Pričakovani trend "rurbanizacije" pa nas opozarja še na možnost vse večje bivanjske vloge podeželja, ki je povezana z vse večjo ekološko osveščenostjo. In strinjamo se z dr. Pogačnikom, ki je med zaključki ene izmed študij (5) med drugim zapisal, "da moramo stimulirati in ne zavirati tudi povratek na podeželje, med opuščene kmečke domove, v propadajoča stara jedra trgov in mestec ..." Tudi zato bomo morali ponovno ovrednotiti, kaj nam podeželje (vas) v prihodnje še lahko ponuja.

Izpostavljamo dva med številnimi razlogi, ki utemeljujejo načrten in med sektorji usklajen pristop k razreševanju obstoječih problemov in iskanju nove funkcije podeželja v celovitem družbenem in prostorskem razvoju:

1. Prvi izhaja iz dejstva, povzemamo misel D. Veselinova (7), da je za celotno našo skupnost ceneje, da vlaga denar v modernizacijo vasi, v katerih infrastrukturni objekti že dolgo obstajajo, in da tudi ne samo tržno pospešimo rast kmetijske in industrijske proizvodnje z ukrepi, kot so cene, krediti, davki, in s tem blažimo beg s podeželja.

To zahteva, zaključuje svoje delo, odpravo zastarelih ideoloških in političnih norm pri koncipiranju agrarne politike in evropeizacijo

jugoslovanskega kmetijstva, kar je njegov dejanski dolgoročni cilj.

Za razvito podeželje se zavzema tudi H. Mendras (3) ko pravi, da industrializacije ne moremo razvijati ob primitivnem kmetijstvu, ki podeželje pušča izven ekonomskega tržišča, zato je bogatenje vasi pogoj ekonomskega napredka.

Ko iščemo nove poti razvoja, tudi ne bi smeli prezreti kmečke družbe (in zato vasi), ki naj bi bila s svojim gospodarstvom nosilec in predmet akcije, ne pa obrobni sloj, je zapisal L. Gosar (2).

2. Drugi sklop vprašanj, o katerem bomo morali v prihodnje več razmišljati, pa zadeva proizvodno in ekološko problematiko in predvsem spoznavanje posledic poseganja v prostor, npr. s tehnologijo, neprilagojeno naravi, učinki industrializacije, urbanizacije ipd.

Da je tudi za podeželje in zato za vas nadvse pomembna ekološko čista tehnologija, ki bo zagotavljala atraktivno in humano bivalno okolje za vse več ljudi, je edino sprejemljiva misel, podobno kot tista, da je potrebno najti ravnotežje med tehnologijo in pogoji, ki jih narekuje podeželsko okolje.

Z upoštevanjem in razvijanjem zavesti o vrednotah, ki nam jih ponuja naravno okolje in s skrbno načrtovanim varovanjem tega se bomo morali skrbno lotevati vsega, kar vnaša spremembe v naš podeželski prostor, in zato tudi napredka, ki se mu ne moremo odreči.

Iskanju določenih ukrepov pa bomo v prihodnje morali nameniti vse več prizadevanj tudi zato, da bodo načelno sprejeta izhodišča o odpravljanju razvojnih problemov manj razvitih območij (in mnoga podeželska območja sovpadajo s temi) dobila v vsakdanjem življenju konkretnjšo podobo. Pot h konkretnosti pa vidimo v razvijanju celoviteje zasnovane pospeševalne službe, ki bo s strokovno usposobljenostjo za razreševanje številnih vsakodnevnih problemov (načrtovalskih, komunalnih, kmetijskih, gozdarskih, inves-

ticijskih, idr.) ljudem na podeželju stala ob strani.

Ta služba pa bi morala biti strokovno usposobljena tako, da bo mogla prenašati strokovna spoznanja vrste specialnih področij v prakso. Zato bi morala biti strokovno, kadrovska in organizacijsko homogena in kar najširše prosvetljena s posluhom za tekoče probleme ljudi in s posluhom za racionalno rabo prostora. Taka oblika dela (službe) z ljudmi "specialisti" splošne prakse, z veliko posluha za drobne probleme ljudi, z organizacijskimi sposobnostmi in znanjem pa bo lahko v vsakdanjem življenju zaživela samo, če bomo take ljudi tudi izsolali in, kar je še pomembnejše, stalno izobraževali. Nič manj pomembno pa ni spoznanje, da bomo morali zakonodajno, ki zadeva podeželje (kmetijsko, gozdarsko, prostorsko, naravovarstveno, vodno gospodarsko, plansko ...), postopoma spraviti na skupni imenovalac, strokovno usposobljenim ljudem pa omogočiti prožno reagiranje na zahteve npr. trga in uveljavljanje odgovornosti do kar najbolj racionalne dolgoročno zasnovane rabe prostora.

Naše nadaljnje razmišljanje sloni na ugotovitvi, da podeželje (ljudje in zemlja) v vseh dosedanjih planskih opredelitvah na vseh ravneh nima lastne identitete in ne moči zahtevati, da ga je pri usmerjanju nadaljnega razvoja Slovenije potrebno bolj upoštevati.

Na tem mestu se ne spuščamo v soočanje stališč, ali je in kolikšen sploh je pomen podeželja. Vztrajamo pri v več raziskovalnih nalogah ugotovljenem spoznanju, da je podeželje živ organizem in da je dovolj velikega pomena, da o njem, o njegovih razvojnih posebnostih kot sestavini vsega prostora spregovorimo tudi v razvojnih zasnovah Slovenije.

Tri izmed številnih širše pogojenih vprašanj, ki si jih v zadnjem času pogosteje postavljamo, ko razmišljamo o pomenu podeželskega prostora, pa si le postavljamo kot okvir našega nadaljnega razmišljanja, in sicer:

- zakaj je razvoj podeželja stvar nas vseh in ne samo prebivalcev podeželja,

- v čem so posebnosti ruralnega razvoja,

- ali je v obstoječem sistemu planiranja in planu SRS v zadostni meri vgrajena nacionalna strategija ruralnega razvoja Slovenije.

.Že na podlagi dosedajih znanj predpostavljamo, da bomo v prostorski razvoj Slovenije morali vgraditi posebnosti podeželja. Spoznavati in utemeljevati bomo morali nove poglede na podeželje, na kmeta in kmetijstvo, na gozdarstvo in ne razmišljati samo o proizvodni sposobnosti in drugih gospodarsko pomembnih potencialih podeželja (npr. delovni potenciali, stanovanjski fond, razpoložljivi prostor za vrsto dejavnosti ...).

Prav pa je, da bomo pri tem v zadnjem času vse večjem zanimanju za podeželje ohranili treznost in razmišljali o podeželju, ki bo funkcioniralo kot zdrav organizem (na dolgi rok). To pomeni, da bomo morali za podeželje pripraviti široko zasnovano pospeševalno politiko, ki bo podobno kot ugotavlja E. Erjavec (Kmet in ekologija, Kmečki glas 25. 10. 1989) za Švico, vgrajevala v razvojne dokumente ekološke parametre, ki bodo poleg ekonomike proizvodnje narekovali tudi vzdrževanje in ohranjanje (podobo in funkcijo) našega podeželja.

Kako bomo pospeševali razvoj poselitve kot sestavino celostnega razvoja podeželja in s kakšnimi ukrepi zagotovili obstoj podeželskih naselij, ki so zgodovinska zapuščina in sestavina poselitvene ter ekonomske strukture dežele, je še posebno pomembno vprašanje ruralnega razvoja. Spremembe, ki so posledica novega načina bivanja, tehnoloških sprememb itd., vplivajo na socialne, ekonomske in prostorske razmere. Ljudje so jih pripravljene sprejeti, a pod pogojem, da zanje ne bo treba žrtvovati lastne identitete. Zato je potrebno kot cilj skladne ruralne razvojne politike izpostaviti ohranjanje življenjskega

prostora ruralnih naselij in njim pripadajočih zemljišč, ohranjanje vrednot, ki izhajajo iz dediščine grajenega okolja, ohranjanje ekološkega ravnotežja pri snovanju novih nujnih posegov v prostor itd.

Profičitev omrežja naselij, ki je upoštevala dosedanje klasifikacije naselij (tako planerske kot študijske) in dodatna preverjanja npr. glede na dostopnost, je pokazala, da imamo v Sloveniji

56 občinskih (in regionalnih) središč. Tem naseljem pripada še 488 bližnjih "obmestnih naselij". To so kraji, od koder lahko ljudje pridejo v občinsko (regionalno) središče, če je potrebno tudi peš, v manj kot pol ure. V teh naseljih danes živi okoli en milijon prebivalcev.

116 ruralnih središč (izven občinskih centrov). Z razvojem teh 116 središč in neposredno na njihovem robu obstaja še pribl. 220 statistično samostojnih manjših podeželskih naselij, ki so ali pa vsaj bodo v prihodnje v organizacijskem in fizičnorazvojnem pogledu postale celote. V teh 336 naseljih živi okoli 150.000 ljudi.

153 je podeželskih naselij, ki predstavljajo centralne vasi,

167 pa je subcentralnih vasi. Na ta naselja z najnižjo ravnijo centralnosti je naslonjen obstoj in razvoj

600 bližnjih vaških naselij, ki v organizacijskem (oskrbnem in prostorskem) smislu predstavljajo zaključene gravitacijske mikro celote. Obstajanje te najnižje kategorije centralnosti (z do tremi osnovnimi funkcijami) je ugotovljena na podlagi anketiranja obstoječe opremljenosti, poznavanje fizičnega prostora in historičnih sestavin teh naselij.

V teh (153 + 167 + 600) središčih najnižje ravni centralnosti in neposredno nanje "naslonjenih" vaseh živi okoli 100 000 ljudi.

Na podlagi zapsanega, podobne utemeljitve pa so podane tudi v drugih študijah, lahko zaključimo, da je obstoj in obseg števila naselij in prebivalcev na našem podeželju še

vedno pozornosti vredna planska prvina. Dejstvo, da nam ostaja kar 4200 "naselitvenih enot" s pribl. 730.000 prebivalci v kategoriji ostala naselja, ki jim v naših planskih prizadevanjih nismo namenjali načrtna pozornosti, nas sili k razmišljanju o potencialu, npr. stanovanjskem ali širše poselitvenem, mimo katerega v prihodnje ne bomo smeli.

Celovit razvoj poselitve je najtesneje povezan z vprašanjem razvoja naselij. Odgovoriti si bomo morali na vprašanje, kje bomo v prihodnjih letih gradili, da bomo zadovoljili sprejete družbene cilje. Naše nadaljnje razmišljanje gradimo na izhodišču, da moramo mesta, obmestja in podeželje pojmovati kot neločljivo sestavino celote s skupnimi in lastnimi razvojnimi zakonitostmi. Pri tem se bomo morali nasloniti na strokovna opozorila (glej npr. Z. D. Lukić, 1971), ki zadevajo tudi razvoj podeželskega prostora in prinašajo spoznanje, da je "vaška" stvarnost še vedno v marsičem prisotna, specifična in da zato njenega pomena pri nadaljnjem usmerjanju razvoja ne smemo zamenjati.

Poselitev je neločljiva sestavina in pogoj za ohranjanje in razvoj obstoječih virov. Zato je potrebno pripraviti ukrepe, ki naj bi bili uzakonjeni, njihovo izvajanje pa materialno omogočeno in širše družbeno podprto. Razvojna pričakovanja, planiranje in načrtovanje na podeželju mora izhajati iz skupnih na nacionalni ravni dogovorjenih temeljev in razvojnih konceptov. Pri tem je potrebno spremeniti mnoga naša razvojna in še posebno sektorska planerska razmišljanja, ki so grajena na vsemogočnosti in samozadostnosti razvoja samo mestne stvarnosti in na pričakovanjih visokih tehnoloških proizvodnih rešitev (npr. kmetijskih ...). V naše razvojne zasnove moramo vnesti logiko medsebojne povezanosti in odgovornosti za razvoj vseh ljudi na vsem prostoru in ne samo (kratkoročno) gospodarsko atraktivnih območij. O podeželju kot

razvojnem potencialu pa moramo razmišljati z vidika:

- ekološke funkcije, npr. vzdrževanje naravnega ravnotečja, ohranjanja naravnih virov, skladnosti poseganja v prostor kot potencialu za razvoj novih dejavnosti,

- poselitvene funkcije, npr. demografske, etnične, ohranjanje poseljenosti kot pogoj izkoriščanja obstoječih resursov ..., gospodarske funkcije, npr. proizvodnje hrane, razvoj turizma, izraba obstoječega stanovanjskega fonda in infrastrukture ...,

- kulturne funkcije, npr. ohranjanje identitete, podeželju prilagojeni gradnji ...

Pri odrcjanju ukrepov gospodarske politike in nadaljnjem usmerjanju razvoja na podeželju je potrebno izhajati iz ugotovljenih razlik in razvojnih možnosti ravninskega ter hribovskega sveta, ugotovljenih razlik v razvitosti, ki jih povzroča dostopnost zaposlitvenih in oskrbnih središč, itd.

Z demografsko-zaposlitvenega vidika usmerjanja razvoja medobčinskih območij v SR Sloveniji sta postavljeni dve varianti razvoja poselitve:

- Varianta zmerne koncentracije prebivalstva, ki predvideva še nadaljnje praznjenje nekaterih območij v korist urbanih aglomeracij in občinskih centrov. Lahko bi rekli, da je ta varianta celo bližja obstoječim trendom, ni pa sprejemljiva za podeželje, čeprav sledi konceptu policentričnega razvoja Slovenije.

- Varianta disperzije skuša obdržati sedanje število prebivalcev tudi v območjih, kjer prevladuje odseljevanje in kjer je zaradi slabe starostne sestave prebivalstva že ogrožen naravni prirastek. Zahteva velike napore za zaustavitev pretiranega odseljevanja iz odročnih območij in doseljevanja v območja koncentracije. Pomeni pa bolj skladen razvoj vseh območij Slovenije ter preprečitev propadanja številnih naselij v odročnih območjih. Prispeva tudi k bolj skladnemu razvoju vseh območij

Slovenije, ohranitvi kulturnokrajinske podobe v območjih praznjenja in k manjši porabi kmetijskih površin za urbane namene v območjih koncentracije. V območjih z negativnim selitvenim potencialom bi bilo treba prebivalstvo celo doseljevati, če bi hoteli ohraniti sedanje število prebivalcev. To so območja najhujšega praznjenja, ki so že dosegla tako imenovani demografski prag, kjer je sestava prebivalstva po starosti in spolu že tako slaba, da ne omogoča več obnavljanja prebivalstva.

Posledica uresničitve variante zmerne koncentracije pomeni opuščanje uporabnosti dela obstoječega stavbnega sklada v naseljih praznjenja. Varianta disperzije pa je v pogledu porabe zemljišč racionalnejša, vendar dražja.

Kaj lahko pričakujemo? Za slovenski prostor je značilna kulturno-krajinska raznolikost in tudi raznolikost poselitve z značilnostmi, ki so jih povzročale naravne razmere, zgodovinski razvoj in novejšje spremembe. V teh širših kulturnokrajinskih in družbenih okvirih so naselja samostojni organizmi z lastnimi razvojnimi zakonitostmi, razvojnimi težnjami in pogoji, ki jih ne smemo zanemariti.

Pričakujemo, da se poselitveni vzorec v bližnji prihodnosti ne bo bistveno spreminjal.

Pri razvoju poselitve na podeželju se teoretično kaže več možnosti, npr.:

- Ohranitev in prostorski razvoj vseh vasi za potrebe avtohtonih prebivalcev in priseljenih.

Torej: gradnja v vseh naseljih.

- Postopno opuščanje in ukinitvev ideje vasi in s tem obstoječega vzorca ruralne poselitve ter oblikovanje novih, drugače razporejenih podeželskih naselij in z drugačno prostorsko ter funkcionalno organizacijo, kot jo poznamo danes. Taki zasnovi najbližji so predlogi za načrtovanje "urbanih" in "urbaniziranih" vasi, ki se z nekdanjimi vasi in s krajino skladajo v arhitekturnih strukturnih prvih, bistveno pa odstopajo po funkciji in načinu

življenja. V teh primerih prevzamejo kmetijsko funkcijo posamezni zaselki in kmetije (farme). V tem primeru gre tudi za tip manjših novih satelitskih naselij v primestnem prostoru z izrazito stanovanjsko funkcijo in za vnašanje novega vzorca poselitve.

- Načrtovanje razvoja podeželskih naselij nasloniti na obstoječi sistem poselitve, torej obstoječe dopolniti z novimi (bivalnimi, delovnimi, kulturno kvalitetskimi) koncepti.

Ta oblika daje danes po mnenju strokovnjakov tudi edini realni in sprejemljivi prostorski model preobrazbe, ki bi lahko povečeval življenjsko moč obstoječih podeželskih območij in naselij.

Problemi razvoja poselitve so v posameznih tipih območij in naselij različni, rešitve pa odvisne od ciljev in ukrepov širše družbene skupnosti, na regionalni republiški, občinski in lokalni ravni.

Ne da bi se spuščali v vsebinske podrobnosti prostorskih razvojnih podlag, lahko vprašanja o usmerjanju razvoja poselitve izpostavimo za naslednji dve prostorski celoti:

- za ravninska območja s kvalitetnimi kmetijskimi zemljišči, primernimi za intenzivno kmetijsko proizvodnjo in

- za hribovita območja, ki so za kmetijsko proizvodnjo manj pomembna; vendar pa kažejo v primerjavi s prvimi območji za razvoj obstoječih in novih naselij določene omejitve in tudi manjše možnosti.

V teh dveh prostorskih območjih pa je potrebno opazovati tudi vpliv bližine mesta (primestna območja) in s tem povezano stopnjo doseženega razvoja (manj razvita območja).

Zbrana stališča o usmerjanju razvoja naselij so naslednja:

V mejah smiselnega razvoja zadržati potrebno poseljenost celotnega ruralnega prostora, kar pomeni preprečiti pretirano praznjenje obstoječih naselij na posameznih, predvsem hribovskih območjih. Ta cilj in usmeritev sta vezana na ohranitev obstoječih virov in na

gospodarske, rekreacijske in druge funkcije prostora. Postopno demografsko odmiranje - praznjenje prostora namreč območje socialno osiromaši, ogroža pa tudi obstoj in vzdrževanje kulturne krajine ter obstoječih potencialov.

Naselja na ravninskih območjih s kvalitetnimi kmetijskimi zemljišči naj bi se razvijala selektivno. To pomeni uveljaviti načrtovano rast vseh naselij in izbirati razvojne usmeritve za naselja ter območja zasnovati po plansko opredeljenih kriterijih tako, da bodo v največji možni meri varovana najboljša kmetijska zemljišča, omogočena racionalna raba stavbnih zemljišč in zagotovljene vse dejavnosti na celotnem prostoru.

V naseljih, ki ležijo sredi kvalitetnih kmetijskih zemljišč (Kranjsko polje, Pomurje ...), je potrebno:

- novogradnjo nekmetov iz teh naselij usmerjati v razvojno pomembnejša lokalna središča v za to opredeljena naseljitvena območja,
- novogradnje samo gospodarskih objektov locirati morebiti na robove naselij, če prostorske in tehnološke razmere v naseljih te onemogočajo,
- prenavljati ali nadomeščati stavbni fond (za kmečko in nekmečko - urbano, predvsem avtohtono prebivalstvo),
- funkcionalno preobrazbo kmetijsko-gospodarskih objektov dovoljevati premišljeno na osnovi podrobne analize (načrti prenove),
- ohranjati prostor v naselju (nezazidan) za morebitne bodoče skupne razvojne potrebe naselja; v splošnem velja za ta območja, da bo potrebno usmerjati poselitvene (deagrarizirane) viške v izbrana naselja ali območja, ki imajo prostorske možnosti ter druge pogoje.

Proizvodno intenzivna agrarna območja še posebno v bližini mest so pod pritiskom neagrarnih investitorjev. Naivno je misliti, da je možno samo z represivnimi pravnimi ukrepi te pritiske zaustaviti in/ali preusmeriti. Varovanje kmetijske zemlje bo možno le, če bo vrednost oz. cena te zemlje tako

visoka, da bo graditelje usmerjala tja, kjer bomo za to predvideli prostor.

Literatura:

1. Cifrič I: Seljaštvo in politika, Sociologija sela 99/100, 1988.
2. Gosar Lojze: Problemi agrarnih območij, Naši razgledi, 1987.
3. Mendras H.: Seljačka društva, Elementi za jednu teoriju seljaštva, Zagreb, Globus 1986.
4. Mihevc Pavle: Razvoj podeželja, raziskovalna naloga, UI SRS, Ljubljana, 1990 (naročnik ZDP SR Slovenije).
5. Pogačnik A.: Prostorski vzorci naselij enodružinskih hiš v Sloveniji in njih urbanistično usmerjanje, FAGG, VTOZD Gradbeništvo in geodezija, Ljubljana, 1986.
6. Srednjeročni družbeni plan SR Slovenije za obdobje 1986-1990, tekstualni del, 1986
7. Veselinov Dragan: Sumrak seljaštva, Ekonomika, Beograd 1987.

Pavle Mihevc, prof. geogr.

* Ameriška revija Rural Sociology v letniku 50/1985 prinaša izpod peresa več avtorjev vrsto člankov o spremembah nemetropolitanskega prebivalstva.

** Tako smo razumeli tudi zapis dr. Matije Kovačiča v Naših razgledih 8. 4. 1988, ki je po našem mnenju dobrodošla vzpodbuda k načrtnejšemu razvoju podeželja.